

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В ЗАКОНОДАВЧІЙ СФЕРІ ЗА РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ ФОРМИ ПРАВЛІННЯ

POWERS OF PUBLIC AUTHORITIES IN THE LEGISLATIVE SPHERE AT THE REPUBLICAN FORM OF GOVERNMENT

Серьогіна С.Г.,

*доктор юридичних наук, доцент,
директор Науково-дослідного інституту
державного будівництва та місцевого самоврядування
Національної академії правових наук України*

Проаналізовано особливості розподілу повноважень у законодавчій сфері за різних моделей республіканської форми правління з погляду єдності (унітаризму) чи диверсифікації (плюралізму) законодавчої влади. Зроблено висновок, що унітарна легіслатура притаманна президентській і наівпрезидентській республіці, а також більшості парламентарних республік. Плюралістична легіслатура за цієї форми правління є винятком із загального правила й зустрічається лише в деяких парламентарних республіках.

Ключові слова: форма правління, республіка, поділ влади, законодавча влада, унітарна легіслатура.

Проанализированы особенности распределения полномочий в законодательной сфере при различных моделях республиканской формы правления с точки зрения единства (унитаризма) или диверсификации (плюрализма) законодательной власти. Сделан вывод о том, что унитарная легислатура присуща президентской и полупрезидентской республике, а также большинству парламентарных республик. Плюралистическая легислатура при данной форме правления является исключением из общего правила и встречается лишь в некоторых парламентарных республиках.

Ключевые слова: форма правления, республика, разделение властей, законодательная власть, унитарная легислатура.

The features of the separation of powers in the legislative sphere at different models republican form of government in terms of unity (unitarian) or diversification (pluralism) legislature are analyzed. It is concluded that the unitarian legislature is in presidential and semi-presidential republic and, as well as most parliamentary republics. Pluralist legislature for this form of government is an exception to the general rule and is found only in some parliamentary republic.

Key words: form of government, republic, separation of powers, executive power, unitary legislature.

Постановка проблеми. Під час моделювання тих чи інших форм правління першочергового значення набуває питання про розподіл повноважень у законодавчій сфері. Слід відзначити, що в цьому разі йдеться не про належність тому чи іншому органу законодавчої влади, а саме про повноваження в законодавчій сфері, оскільки при більш прискіпленому погляді між цими поняттями є суттєва відмінність: орган законодавчої влади може бути єдиним (яскравим прикладом може слугувати ст. 75 Конституції України), тоді як органи, задіяні у законодавчому процесі, завжди більше. Як справедливо зазначав з цього приводу професор А.З. Георгіца, «у здійсненні законодавчої влади беруть участь декілька державних органів (у першу чергу, парламент, глава держави, уряд), хоча й обмежено, але народ також уповноважений здійснювати цю владу (за допомогою референдуму)» [1, с. 100].

Законодавча сфера є значно ширшою порівняно зі здійсненням законодавчої влади і включає в себе, крім власне прийняття нормативно-правових актів вищої юридичної сили, ще низку інших повноважень, зокрема право законодавчої ініціативи (у т. ч. право визнати законопроект невідкладним), надання висновків щодо запропонованих законопроектів, право вето, повноваження щодо промудрації законів тощо. Тому для загальної характеристики конфігурації державної влади й виокремлення окремих моделей монархічної та республіканської форм правління суттєве значення має не тільки визначення суб'єктів (носіїв) законодавчої влади, а й розподіл і співвідношення повноважень відповідних органів держави в законодавчій сфері. Така характеристика надає змогу зробити висновок про домінування, автономність або залежність тих чи інших органів у державному механізмі, виокремити ті параметри, що є життєво важливими як для функціонування законодавчої гілки влади, так і для державного апарату загалом.

На жаль, наявні наукові дослідження в цій сфері здебільшого обмежуються системно-структурними аспектами організації законодавчої влади та формально-юридичною характеристикою статусу органів законодавчої влади в тих чи інших країнах, тоді як специфіка розмежування повноважень у законодавчій сфері за різних форм і моделей державного правління позбавлені належної уваги з боку як представників загальнотеоретичної юриспруденції, так і представників галузевих наук, передусім конституціоналістів. Означені фактори зумовлюють актуальність теми статті, її значущість для теорії і практики державного будівництва в Україні.

З огляду на розмаїття конкретно-історичних моделей розподілу повноважень органів державної влади в законодавчій сфері, охарактеризувати їх у межах однієї статті практично неможливо. Тому **метою статті** є виокремлення основних моделей розподілу повноважень органів державної влади в законодавчій сфері в країнах із республіканською формою правління як найбільш поширеною в сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Варто відзначити, що за будь-якої моделі республіканської форми правління першочергового значення набуває характеристика того, якою мірою долучені до законодавчої сфери глава держави й уряд. Практично всі республіканські конституції незалежно від різновиду цієї форми правління передбачають повноваження глави держави в законодавчому процесі, однак ступінь його участі в цьому процесі може бути різною. Визначення основного суб'єкта законодавчої діяльності, обсягу та характеру повноважень у цій галузі, а також можливості їх практичної реалізації дає змогу встановити справжню роль владних інституцій у цій сфері.

Розподіл повноважень у законодавчій сфері є предметом регламентації на найвищому, конституційному, рівні, тому конкретні моделі такого розподілу можна виокремити вже виходячи з порівняльного аналізу основних законів держав з однаковою формою правління. Розпочнемо з пар-

ламентарної республіки як найбільш ранньої моделі республіканської форми правління.

Згідно з Основним Законом Федеративної Республіки Німеччини, уся повнота законодавчої влади належить парламенту. Хоча, відповідно до названого документа, право законодавчої ініціативи мають Федеральний уряд, члени Бундестагу чи Бундесрату, однак на практиці 2/3 законопроектів вносяться федеральним урядом [2, с. 284]. Парламент може делегувати федеральному урядові, федеральному міністрові чи уряду землі право видання актів із питань, що належать до законодавчої компетенції, однак у законі мають бути визначені зміст, мета й обсяг делегованого повноваження. Повноваження Федерального президента в законодавчій сфері обмежені: він не має ні права законодавчої ініціативи, ні права вето. Згідно з ч. 1 ст. 82 Основного Закону він здійснює підготовку прийнятих парламентом законів після їх контрасигнації Федеральним канцлером до офіційної публікації [3, с. 102].

У зв'язку із будь-яким законопроектом, прийняття якого парламентом вимагає Федеральний канцлер, він може ставити питання про довіру, що є сильним знаряддям тиску, оскільки невідстримка Бундестагом цього питання може зумовити його розпуск президентом на пропозицію Федерального канцлера. Ще однією можливістю впливу на парламент у законодавчій сфері з боку уряду є інститут так званої законодавчої необхідності. Якщо Бундестаг, який відхилив законопроект, оголошений Федеральним урядом настійно необхідним, не розпущений, Федеральний президент за ініціативи Федерального канцлера й згоди Бундесрату може оголосити для цього законопроекту стан законодавчої необхідності. Якщо ж і після цього Бундестаг знову відхилив законопроект чи прийме його в редакції, що не задовольняє уряд, закон вважається прийнятим, якщо з ним погоджується Бундесрат. Аналогічні наслідки має й неприйняття Бундестагом проекту протягом 4 тижнів після його повторного внесення.

Активна реалізація права законодавчої ініціативи, можливість політичного тиску на парламент, законодавче делегування, контрасигнація законів зумовлюють висновок про фактичне домінування федерального уряду в законодавчому процесі й, на думку деяких дослідників, свідчать про зниження ролі парламенту, а зважаючи на обмеження повноважень парламенту, які накладає європейське право, що має пріоритет відносно національного права, і про кризу парламентської форми правління у ФРН [4, с. 59].

Аналогічний до німецького підхід має місце в Італії, де законодавчу владу теж здійснює двопалатний парламент. Законодавча ініціатива належить уряду, будь-якому членові палат, обласним радам, Національній раді економіки і праці, групам виборців не менше ніж 50 тис. осіб [3, с. 144]. Передбачена також можливість делегування законодавчих повноважень уряду, однак делегування не може бути здійснено в конституційній сфері, сфері виборчого права, прийняття бюджету, ратифікації міжнародних договорів. Закон щодо делегування повинен містити напрями і принципи, якими слід керуватися при виданні таких урядових декретів, час і точний предмет делегування.

Слід відзначити, що кількість законопроектів, які вносяться урядом і окремими парламентаріями, – приблизно однакова [5, с. 44]. Законопроект може бути внесено до будь-якої палати, лише проект закону про бюджет вноситься поперемінно: один рік – до Палати депутатів, а другий – до Сенату. Законопроект має бути схвалений обома палатами. В італійському парламенті не передбачені будь-які узгоджувальні процедури, координація позицій палат здійснюється шляхом звичайного законодавчого «човника».

Конституція Італії практично не залишає урядові засобів впливу на парламент під час законодавчої процедури, однак такий тиск можливий при одночасній постановці питання про довіру у зв'язку з урядовими законопроекта-

ми. Неприйняття проекту в такому разі тягне за собою відмову в довірі, що означає урядову кризу й уможливило розпуск однієї чи обох палат парламенту [6, с. 312].

Повноваження глави Італійської держави – Президента республіки – у законодавчій сфері є більш значними, ніж звичайні повноваження глави держави в парламентській республіці. Протягом місяця з дня затвердження законів парламентом він здійснює їх промульгацію, санкціонує представлення палатам урядових законів, видає декрети, що мають силу законів (ст. 87 Конституції Італії). Однак акти Президента, що мають силу закону, мають бути контрасигновані головою уряду (ст. 89 Конституції Італії). Також він має право до промульгації закону в умотивованому посланні палатам вимагати повторного розгляду законопроектів. Підстави здійснення цього права конституційно не визначено; на практиці частіш за все зазначаються технічні причини й погрішності, і в цьому разі парламент приймає закон повторно при дотриманні звичайної процедури (простою більшістю голосів) [2, с. 376]. Якщо палати знову схвалюють закон, він має бути промульгований главою держави.

Відповідно до § 3 Основного Закону Фінляндії 1999 р., законодавча влада здійснюється Едускунтом (парламентом), а право законодавчої ініціативи належить уряду й депутатам. Крім того, згідно з конституцією, право законодавчої ініціативи має Рада, яка утворюється при голові парламенту у складі спікера, віце-спікерів і голів комітетів, однак тільки щодо проектів стосовно службовців парламенту, Регламенту Едускунти та інших питань діяльності депутатів.

Урядові законопроекти обговорюються на його засіданнях, які очолюються Президентом Республіки. Унесені в 1999 р. зміни до Основного Закону обмежили права президента в законодавчій сфері. Якщо раніше Президент міг вносити до Едускунти законопроекти як від імені уряду, так і за власної ініціативи, то зараз установлена інша процедура. Якщо на засіданні уряду президент не згоден із законопроектом, який пропонується Державною радою, він повертає проект зі своїми зауваженнями. Державна рада може погодитися з пропозиціями президента, а може наполягати на попередній редакції. Повторну пропозицію щодо законопроекту президент мусить підписати для направлення в парламент. За рекомендацією кабінету президент повинен направити в парламент доповнення до проекту чи відкликати його для внесення поправок чи для відхилення, якщо уряд побоюється, що він не пройде в парламенті. Отже, хоч питання щодо законодавчої ініціативи є сферою спільних повноважень глави держави й уряду, Президент не відіграє суттєвої ролі у здійсненні права законодавчої ініціативи, адже вирішальне слово при обговоренні й вирішенні зазначених питань залишається за урядом і законопроекти вносяться в парламент від його імені [9, с. 268].

За Президентом закріплено право відносного вето. Після прийняття законопроекту парламентом він направляється на підпис президентові, який протягом 3-місячного строку має його підписати чи повернути до Едускунти. Якщо остання знову прийме законопроект більшістю голосів у такій самій редакції, він набирає чинності без затвердження главою держави за підписом голови парламенту. Крім того, Президент має право передати закон до Верховного суду чи Вищого адміністративного суду. Підписаний Президентом закон має бути контрасигнований відповідним міністром. Публікацію законів здійснює уряд.

Належність законодавчої влади виключно парламенту, тобто унітарна легіслатура, закріплена також конституціями низки інших держав Європи, зокрема Австрії, Словенії, Чехії, Угорщини тощо. Водночас європейська політико-правова практика знає й інший підхід до організації законодавчої влади, коли вона розподіляється між парламентом і президентом. Така модель плюралістичної легіслатури має місце, зокрема, у Греції, Ірландії, Ісландії, на Мальті тощо.

Так, вищий орган законодавчої влади Ірландії – Національний парламент – відповідно до ст. 15 Конституції цієї країни, включає Президента Республіки як главу держави й дві палати – Палату Представників і Сенат. Право законодавчої ініціативи належать палатам парламенту, причому фінансові законопроекти мають бути ініційовані тільки в Палаті представників. Кожен законопроект, ініційований і прийнятий Палатою представників, має бути направлений до Сенату, який може внести до нього зміни, а Палата представників повинна розглянути таку поправку. У разі ініційовання й прийняття законопроекту Сенатом, він повинен бути внесений до Палати представників.

Підписання і промульгацію прийнятих парламентом законів здійснює Президент. Згідно зі ст. 25 Конституції Ірландії, кожен законопроект стає законом з дня його підписання Президентом і, якщо відсутня інша вказівка, набирає чинності в той самий день. Президент після консультації з Державною радою має право направити Верховному судові прийнятий парламентом законопроект (крім законопроектів фінансового характеру чи щодо змін до Конституції) для перевірки його відповідності Конституції. У разі визнання Верховним судом будь-якого положення законопроекту таким, що не відповідає Основному Закону, Президент мусить відмовитися підписати такий законопроект (ст. 26).

Крім того, Президент може відмовитися від підписання законопроекту, якщо вважає його доволі важливим для держави, що потребує проведення референдуму. Але зазначене рішення приймається тільки відповідно до петиції більшості членів Сенату й не менше ніж третини членів Палати представників. Якщо законопроект буде схвалений на референдумі чи новим складом Палати представників, Президент підписує законопроект.

Згідно зі ст. 2 Конституції Республіки Ісландія, законодавча влада належить спільно Альтінгу і Президенту Республіки. Нові законодавчі пропозиції обговорюються на засіданні уряду. Законопроект, прийнятий парламентом, повинен бути представлений для погодження Президентові й після отримання такого погодження стає законом. Однак згідно з Основним Законом, усі закони представляються на розгляд Президента тільки в Державній Раді, яка складається з глави держави й міністрів. Якщо президент не схвалить законопроект, він однаково набирає чинності, але має бути, як тільки дозволять обставини, переданий на референдум; у разі відхилення законопроекту він стає нечинним. Як зазначають деякі дослідники, таке конституційне формулювання дає підстави для висновку щодо відсутності у президента права вето, оскільки несхвалення ним закону не впливає на вступ закону в силу [7, с. 206]. На практиці таке право Президентом не застосовується [8, с. 24].

У разі крайньої необхідності Президент Ісландії може в проміжках між сесіями Альтінгу видавати тимчасові закони, які не суперечать Конституції й після поновлення роботи парламенту мають бути передані на його розгляд. Тимчасовий закон, який не отримав схвалення парламенту, втрачає силу.

Отже, у парламентських республіках легіслатура може бути унітарною або плюралістичною. Проте за будь-якої моделі організації законодавчої влади першість у вирішенні питань законодавства належить парламенту, а глава держави завжди має спиратися на підтримку парламентської більшості та сформованого нею уряду. При цьому за президентом визнається право вето, а головна роль у розробці законопроектів належить урядові, допускається делегування окремих законодавчих повноважень від парламенту до уряду.

У країнах з президентською формою правління в основу організації державної влади покладено принцип жорсткого поділу влади. При цьому в суперпрезидентських республіках законодавча влада має слабші позиції, вона фактично підпорядкована президенту. Особливо це простежується на прикладі країн Латинської Америки. Сильна президентська влада, пряма участь президента й уряду в законодавчому

процесі, способи тиску виконавчої влади на законодавчий орган влади – все це значною мірою обмежує повноваження парламенту та різко знижує його роль як представницької установи, що має визначати засади всієї державної політики. А конституційний і фактичний статус законодавчих органів у країнах Латинської Америки настільки не збігається, що реальне уявлення про їх справжню роль може дати лише аналіз усіх факторів, що впливають на законодавчі органи влади. Однак на сьогодні взаємовідносини між законодавчою і виконавчою гілками влади в цих країнах характеризуються активними діями парламентів, спрямованими на те, щоб повернути собі конституційні прерогативи і стати провідним органом за рахунок обмеження широких президентських повноважень.

Особливості розподілу повноважень у законодавчій сфері між владними інституціями латиноамериканських президентських республік яскраво демонструє приклад Бразилії. За Конституцією цієї країни (1988 р.) законодавча влада здійснюється Національним Конгресом, який складається з Палати Депутатів і Федерального Сенату (ст. 37). Ініціатива щодо доповнювальних чи простих законів належить будь-якому членові та комісії Палати депутатів, Федерального сенату або Національного конгресу, Президентові Республіки, Федеральному Верховному суду, Вищим судам, Генеральному прокуророві Республіки та громадянам у формі й випадках, передбачених Конституцією. Повноваження парламенту розподілені на дві групи: питання, які він вирішує тільки з санкції Президента (зокрема, питання податкової системи, збирання податків і розподілу доходів; багаторічних планів, щорічного бюджету, оголошення амністії, створення та ліквідація міністерств і органів державної адміністрації тощо), і повноваження, які він вирішує самостійно.

Водночас значний обсяг повноважень у законодавчій сфері має й Президент Республіки. Виключно до ініціативи Президента Республіки належить пропонувати закони, які встановлюють і змінюють кількісний склад збройних сил, стосуються створення публічних постів, функцій і посад в органах безпосередньої публічної адміністрації; стосуються адміністративних та судових організацій, податкових і бюджетних питань, публічних служб і адміністративного персоналу територій; утворення та скасування міністерств і публічних адміністративних служб тощо. При цьому Президент Республіки може вимагати термінового розгляду проєктів, унесених за його ініціативи.

Законодавча суверенність парламенту певним чином обмежується й правом видання президентом у важливих і термінових випадках тимчасових актів, що мають силу закону, з повідомленням про це парламент. Такі акти потребують схвалення обох палат.

Крім того, президент має право приймати акти, що мають силу закону, на підставі делегованих йому парламентом повноважень. Такі акти складаються Президентом Республіки, який запитує повноваження на це в Національного конгресу. Делегування законодавчих повноважень Президентові Республіки має форму резолюції Національного конгресу, де точно вказується зміст і строки дії делегованих повноважень. При цьому Конституція закріплює питання, які не можуть бути предметом делегованого законодавства.

Президент має право вето, причому ст. 66 Конституції Бразилії детально визначає процедурні аспекти цього права. Так, якщо Президент Республіки вважає, що проєкт закону загалом або частково є неконституційним або суперечить публічним інтересам, він ветоє його повністю або частково у строк 15 робочих днів і сповіщає Голову Сенату про мотиви свого вето. Вето розглядається на спільному засіданні Палат у 30-денний термін із часу одержання законопроєкту й може бути відхилено тільки за допомогою таємного голосування абсолютною більшістю депутатів і сенаторів. Якщо вето не підтримано, то проєкт направляється Президентові Республіки для опублікування. Якщо

закон не був опублікований Президентом Республіки протягом 48 годин, то Голова Сенату вводить його в дію, а якщо останній не зробив цього в той самий термін, те цей обов'язок покладається на Віце-голову Сенату.

Подібні риси в організації законодавчої влади простежуються і в інших латиноамериканських країнах. Так, законодавча влада у Венесуелі та Болівії здійснюється двопалатним парламентом – Національним Конгресом, причому ст. 63 Конституції Венесуели спеціально передбачає, що право законотворення не може бути делеговане парламенту. Право законодавчої ініціативи у Венесуелі належить членам палат і національній виконавчій владі, яка, згідно зі ст. 100 Конституції Венесуели, здійснюється Президентом Республіки. У Болівії, крім одного чи кількох членів палат, право законодавчої ініціативи належить виконавчій владі, яка здійснюється Президентом спільно з Державними міністрами, однак за умови, що законопроєкт під час обговорення буде підтримуватися відповідним Міністром. Промульгацію ж законодавчих актів здійснює Президент.

Форма правління змішаного типу поєднує в собі риси як президентської, так і парламентської республіки. Класичним прикладом напівпрезидентської республіки є Франція. Відповідно до ст. 34 Конституції Франції, закони мають прийматися двопалатним парламентом, однак здійснювати законотворення він може лише щодо певного кола питань, зокрема щодо цивільних прав і основних гарантій, які надаються громадянам для здійснення публічних свобод: громадянства, джерел, ставок і умов оподаткування; порядку грошової емісії; порядку виборів до парламенту й органів місцевого самоврядування; установа категорій публічних закладів; націоналізації підприємств тощо. Усі інші питання зараховано до регламентарної влади, тобто регулюються правовими актами виконавчої влади – Президента й уряду.

Отже, компетенція французького парламенту є абсолютно обмеженою, що відрізняє його від парламентів інших демократичних країн [6, с. 139]. Така компетенційна обмеженість вищого представницького органу порушує вихідний принцип демократії, згідно з яким сфера закону вважається в силу своєї природи необмеженою. Відповідно, порушується й суверенне право законодавця висловлюватися шляхом прийняття законів щодо будь-яких питань і в будь-якій сфері суспільних відносин [10, с. 5].

Законодавча ініціатива у Франції належить водночас Прем'єр-міністру і членам Парламенту, тоді як Президент Республіки формально такого права не має. Законопроєкти повинні обговорюватися в Раді Міністрів після консультацій із Державною Радою і мають бути внесені в бюро однієї з палат. Законодавчі пропозиції депутатів вносяться в бюро тієї палати, членами якої є парламентарі.

Ст. 44 Конституції Франції передбачає процедуру «блокованого голосування», яка означає, що на вимогу уряду палата, яка розглядає законопроєкт, повинна провести єдине голосування по тексту загалом чи його частині, зберігши лише поправки, запропоновані й прийняті урядом. Це дає урядові змогу в будь-який час перервати дискусію в парламенті, що, по суті, заперечує будь-яке парламентське обговорення, небажане для уряду, і ставить останній у привілейований стан порівняно з парламентарями [11, с. 197].

Ще одним важелем тиску на парламент є передбачене абз. 3 ст. 49 Конституції Франції право Прем'єр-міністра після обговорення в Раді Міністрів поставити перед Національною Асамблеєю питання про відповідальність Уряду у зв'язку з голосуванням по конкретному проєкту. Такий проєкт має вважатися прийнятим, якщо не буде винесена в наступні 24 години резолюція осуду.

Згідно зі ст. 37 Основного Закону Франції, питання, які не входять до сфери законодавства, повинні мати регламентарний характер, тобто прийматися Урядом. Крім того, Уряд може для виконання своєї програми просити Парламент про дозвіл протягом обмеженого терміну здійсню-

вати шляхом ордонансів заходи, які зазвичай належать до сфери законодавства. Ордонанси мають прийматися Радою Міністрів після позитивного висновку Державної Ради, набувати чинності після їх опублікування, але втрачають чинність, якщо законопроект про їх затвердження не внесено до Парламенту до закінчення терміну, встановленого актом про делегування повноважень. Акти Ради Міністрів підписуються Президентом.

В іншій західноєвропейській країні з напівпрезидентською формою правління – Португалії – урядові акти делегованого характеру мають назву декретів-законів. При цьому конституційно визначено, що будь-яке з делегованих повноважень не може використовуватися більш як один раз, що не виключає їх поетапної реалізації. Декрети-закони втрачають силу разом із відставкою уряду, який їх видав, а також після закінчення легіслатури парламенту, що здійснив делегування, або після його дострокового розпуску [12, с. 565–567].

З метою недопущення фактів використання делегованого законодавства, всупереч конституційному ладові й інтересам народного представництва, конституції деяких напівпрезидентських республік містять низку обмежень щодо застосування цього інституту. Наприклад, у Польщі урядові не можуть бути передані повноваження на видання розпоряджень щодо зміни конституції, виборів президента і депутатів парламенту та представницьких органів місцевого самоврядування, а також прийняття державного бюджету, ратифікації найважливіших міждержавних договорів і регламентації окремих прав громадян. У Португалії до таких сфер зараховано вибори до органів державної влади й органів місцевого самоврядування, режим референдуму, організацію та діяльність Конституційного Суду, організацію національної оборони, режиму стану облоги й надзвичайного стану, питання громадянства, статусу політичних партій, засад системи освіти тощо.

Президент у напівпрезидентській республіці, як і в президентській, має право здійснювати промульгацію законів, прийнятих парламентом. Зокрема, у Франції такі акти парламенту оприлюднюються впродовж 15 днів після їх остаточного прийняття та передачі до уряду, однак глава держави може до закінчення зазначеного строку звернутися до парламенту з вимогою переглянути акт або його частину (у такому перегляді не може бути відмовлено) чи передати закон до Конституційної ради для перевірки його конституційності.

Висновки. То ж можемо зробити висновок, що у країнах із напівпрезидентською формою правління законодавчий процес здійснюється парламентом, урядом і главою держави на основі принципу кооперації; формально всі вони мають однакове право щодо ініціювання законопроектів, водночас визнається право глави держави вимагати прискореного розгляду парламентом невідкладних, на його думку, законопроектів. За такої моделі президент, поєднуючи право законодавчої ініціативи, право вето і право до-

строкового припинення повноважень парламенту, отримує суттєві важелі тиску на парламент у законодавчому процесі. Глава держави в напівпрезидентській республіці під час вирішення питань у сфері законодавства може діяти на власний розсуд, не радячись із урядом, проте для ефективного функціонування повинен мати підтримку парламентської більшості. Підсумкове прийняття законодавчого акта за цієї моделі не є виключною компетенцією парламенту; делегування законодавчих повноважень главі держави чи урядові не тільки не виключається, а й навіть може бути конституційно закріплене.

Загалом дослідження дає змогу дійти таких висновків:

1. За республіканської форми правління легіслатура, як правило, є унітарною: єдиним органом законодавчої влади визнається парламент, а за умов двопалатності останнього – обидві його палати. І тільки в окремих парламентарних республіках (Греція, Ірландія, Ісландія, Мальта) запроваджено плюралістичну легіслатуру: там законодавча влада розподілена між парламентом і президентом.

2. Дослідження тексту республіканських конституцій виявляє, що за будь-якої моделі республіканської форми правління як за умов унітарної, так і за умов плюралістичної легіслатури повноваження в законодавчій сфері визнаються за трьома вищими органами державної влади: парламентом, президентом та урядом. Зокрема, право законодавчої ініціативи повсюдно визнається за вищим органом виконавчої влади (відповідно, президентом чи урядом), а право промульгації прийнятих законів – за главою держави.

3. Парламентарним республікам (Італія, Словенія, ФРН) притаманна модель домінування парламенту в законодавчій сфері, у президентських же республіках (Болівія, Бразилія, США) повноваження в цій сфері збалансовані між президентом і парламентом. У напівпрезидентських республіках (Польща, Португалія, Франція) співвідношення реальних повноважень у законодавчій сфері залежить від наявності в президента підтримки парламентської більшості: за наявності такої підтримки напівпрезидентська модель виявляє себе скоріше як президентська, тоді як за її відсутності – як сучо парламентарна.

4. Інститут делегованого законодавства (похідної легіслатури) притаманний парламентарній і напівпрезидентській моделям республіканської форми правління. «Класична» модель президентської республіки (на зразок США) делегування повноважень щодо прийняття актів, які мають силу законів, не знає, проте президентські республіки латиноамериканського зразка (Венесуела, Болівія, Бразилія) цей інститут сприйняли й запровадили.

Отже, ми визначили загальні підходи до розподілу повноважень між органами державної влади в законодавчій сфері за республіканської форми правління. Проте світова політико-правова практика має чимало «відхилень» від ustalених стереотипів, з'ясування яких є перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Георгіца А.З. Законодавча влада – поняття, правова природа, головне призначення, місце і роль законодавчої влади в загальній системі органів публічної влади / А.З. Георгіца // Право України. – 2009. – № 11. – С. 100–117.
2. Арбузкин А.М. Конституционное право зарубежных стран : [учебное пособие] / А.М. Арбузкин. – М. : Юристъ, 2004. – 666 с.
3. Конституції зарубіжних країн : [навчальний посібник] / за заг. ред. В.О. Серьогіна. – Х. : ФІНН, 2009. – 664 с.
4. Фосскуле А. Эрозия парламентской системы в Федеративной Республике Германии / А. Фосскуле // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. – 2004. – № 2 (47). – С. 59–64.
5. Царенко О. Парламент Італії / О. Царенко, А. Євгенєва // Парламент. – 2003. – № 1. – С. 43–48.
6. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : [учебник] : в 4 т. / отв. ред. Б.А. Страшун. – М. : БЕК, 1998. – Т. 3. – 1998. – 764 с.
7. Конституционное право государств Европы : [учебное пособие] / отв. ред. Д.А. Ковачев. – М. : Волтерс Клувер, 2005. – 320 с.
8. Кулакова Т.А. Теория самостоятельного мандата и принцип разделения властей на примере Скандинавских стран / Т.А. Кулакова // Политэкс. – 2005. – № 3. – С. 24–37.
9. Моргунова М.А. Государственное право Финляндии / М.А. Моргунова. – М. : Городец, 2005. – 368 с.
10. Керимов А.Д. Парламентское право Франции / А.Д. Керимов. – М. : НОРМА, 1998. – 176 с.
11. Крутоголов М.А. Парламент Франции. Организация и правовые аспекты деятельности / М.А. Крутоголов. – М. : Наука, 1988. – 240 с.
12. Конституции государств Европейского Союза / под общ. ред. Л.А. Окунькова. – М. : ИНФРА-М–НОРМА, 1997. – 816 с.